

Estonia ühe säravama lauljanna Gerda Murre sünnist möödus 100 aastat

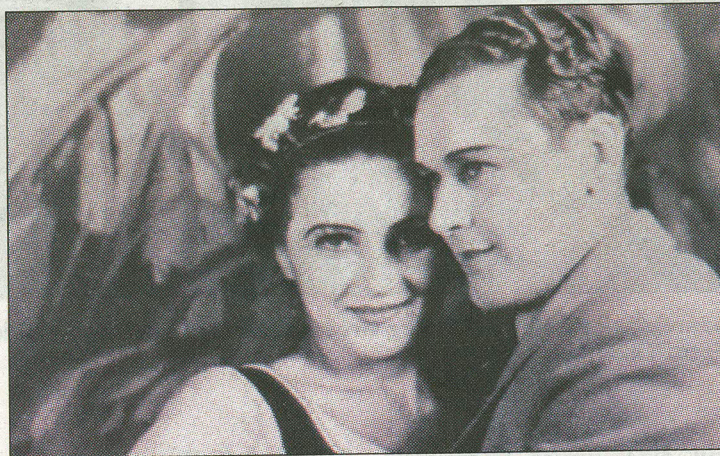
Gertrud Valentin, abielust Gertrud Valentin Galitsky, lavanimega Gerda Murre sündis 4. juulil 1913. aastal. Ta oli Estonia teatri operetisalongide kõrgklassi esidaam - donna prima, kes 27aastaselt teatrilavalt jäljetult kadus. Millest oli tingitud 17 aasta pikkune lavapaus, sellest ajalookirjutajad pikka aega vaikisid, ei räägitud silpigi. Aeg oli niisugune. Neljakümne date aastate ränkraske teema ei kadunud ka viiekümne date.

1998. aasta detsembris avaldas "Eesti Päevaleht" katkeid Heino Tõnismägi raamatust "Ülekohtu toimikud". Seal oli juttu ka Gerda Murrest, kes vahistati 1940. aasta viimasel päeval, kohe pärast Johann Staraussi opereti "Nahkhiir" etendust. Gerda Murre oli "Nahkhiires" peaosatäitja (Rosalinde). Tallinna tribunali otsusega

määrati Gerda Murrele kui Ülo Maramaa elukaaslase ja Eesti Rahvuslaste Klubi (ERK) mõttekaaslasele kõrgem karistus: 25 aastat vabandusekaotust Irkutski vangilaagris.

Gerda Murre elukaaslane Ülo Maramaa (sündinud 1910) oli ajakirjanik Uues Eestis ning ERK juhtivtegelane. 1940. aastal püüdis ta Riigikogu valimistel kandideerida, kuid ERK nimekiri prakeeriti välja juba enne valimisi. Maramaa viis oma tegevuse põranda alla, luues Päästekomitee. Ta vahistati 30. detsembril 1940, see on päev varem kui Gerda Murre, ja juulis 1941 mõisteti koos kaasvõitlejatega mahalaskmisele.

Siberis sai Gerda Murrest 1942. aastal uuesti uurimislune. Baikali-taguse tribunali otsus mõistis Murre süüdi sama Päästekomitee eest, kuhu ta ei kuulunud,



Stseen P. Ardna operetist Tatra tüdruk teatris Estonia. Osades Gerda Murre ja Harri Kaasik. Foto internetist Rahvusarhiivi fotode andmebaasist www.ra.ee

iseigi mille lihtliige ta polnud. Taas oli karistuseks 25 aastat Siberit. Hiljem see karistus muudeti ringi 15aastaseks vabandusekaotuseks.

1956. aastal püüti esimest korda selgusele jõuda, milles seisnes primadonna süü. Va-

rasemate ülekuulamise kohta on Gerda Murre 1957. aastal öelnud järgmist: "Ma kategeooriliselt kinnitan, et uurimise ajal mind süstemaatiliselt peksti ja mõnitati. Peksid mind paljud, kes selleks spetsiaalselt tulid ülekuulamise

juurde. Ülekuulamiselt tassiti mind kambriksse, vahel teadvusetult. Üle kuulati ja dokumentid vormistati vene keeles, ilma tõlgita, mina aga vene keelt siis ei osanud."

Gerda Murre Rostfeld suri 30. septembril 1981. aastal. Ta rehabiliteeriti postuumselt 22. mail 1991. aastal.

Murret püüti murda

Elu ei pidanud nii minema. Aga läks! Ja saatuse teelt ei juhata keegi tagasi. Ükskõik kui vägev inimene ka on, ei suuda ta oma saatust ümber teha, aega, mida justnagu ei olnud, tagasi saada.

Gerda Murre oli 17 aastat asumisel Siberis, vangilaagris, aga tuli tagasi Estonia lavale. Kuidas? Sellele võib olla ainult üks seletus: tuleb elada ja tegutseda selles ajas, mis on sul olemas, kui ülekohtust üldse midagi järele jääb. Aga kas saab üldse minetada

meeleheitetutki, armastuse sündi ja surmi? Tundub ilmvõimatu. Gerda Murret püüti hävitada, kui ta oli oma karjääri tipus. Kunstiaustajate hulgas oli vähe neid, kes uskusid, et Gerda Murre suudab pärast nii pikka ja ränkrasket pausi ennast ületada ja lavale naasta. Aga Gerda Murre suutis. Tema maagia polnud kadunud kuhugi.

Täna õhtul: seitseteist aastat hiljem

Aastavahetus 1957/1958. Estonia laval on jälle J. Straussi "Nahkhiir" ning peaosas Rosalinde Einsteini rollis jätkuvalt kaunis Gerda Murre.

14. oktoobril pidas Estonia Selts Talveaias oma kunagise särava primadonna Gerda Murre mälestusõhtut, mida juhtis Arne Mikk.

Kuulutatja
18. x 2013

Marvi Taggo